

ՅԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԾԹ. Կ. ՊՈԼԻՍ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27, 1906 Թ Ի Ի 43

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ 2. Բ. ԿՐԻՆ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԱԿԻՐ 2. Ս. ՊԱՐԱԶՄ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ամառնային Պտոյտ Մը 753. — Գիտութիւն Եւ Քրիստոնեայութիւն 755. — Բիօի Արքեպիսկոպոսը Եւ Սուրբ Գրոց Ընթերցում 757. — Վեսուկի Ոնցեալը Եւ Ներկան 758. — Ինչպէս Հայերէն Սորվեցմելու Է 761. — Տեղեկագիր Նիկովրդիոյ Գաւառ. Երզնկայի 762. — Համագային Օրացոյց 764. — Քաղաքական Լուրեր 765:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՊՏՈՅՏ ՄԸ

[Խմբագրական]

1.

1883ի դարնան, տասնըմէկ տարւոյ բնական-թեմէ մը ետեւ, վանէ մեկնեցանք այն յաւաքով թէ տարի մը Ամերիկա մնայէ ետեւ դարձեալ հոն պիտի վերադառնայինք: Կը հաւատանք թէ Նախախնամութեան առաջնորդութեամբ էր որ հոս պաշտեցանք առանձնելու համար խմբագրական մեր ներկայ պաշտօնը: Սակայն մեր ի Կ. զօլիս բնակութեան ըստք տարիներուն մէջ անձկաւ օպատած ենք այն օրուան, երբ պիտի կրնայինք վերադառնալ այն վայրը, ուր այնքան հաճելի տարիներ անցուցած ենք: Այդ այցելութիւնը կրցանք ընել այս ամառ աւելի քան քսաներեք տարւոյ բացակայութենէ մը ետեւ:

Յուլիս 27ին ժամը իբր տասնութէսին (Ը. Թ.), զայլըլ Հաւուսի մէջ շատ զբաղ օր մը անցընելէ ետեւ, Տրապիզոն ուղեւորեցանք Ֆրանսական Աւիօն շոգենաւով: Մեր ուղեկիցներուն մէջ կա- լին Ռոպէրթ Գոլէճի 11 ուսանող, ամէնը Յոյն, որոնք բաց ի մէկէն պիտի երթային Նովորոսիօք, Ռուսիա: Ասանց մէջ էր այն ուսանողը, որ անցեալ դարնան մրցանակ ստացած էր Աթէնքի ըմբռնապետութեան մէջ: Սեղանին վրայ իմ քովս կը նստէր Թիֆլիզցի շատ բարեբարոյ Յոյն մը, որ երկու տարի Ռոպէրթ Գոլէճի գացած էր, բայց հիմա

Մանչեսթրի Համալսարանին մէջ ելեկարական ճարտարագիտութիւն կ'ուսանի: Հայրը, ըստ վկայութեան վերոյիշեալ ըմբռնիչ, միլիոնատէր է եւ ուրիշ կերպով մը եւս հարուստ, զի տասը զուակ ունի: Տէր է պղնձի հանքի մը Կովկասի Շուշի քաղաքին մօտ եւ 400է աւելի մարդ կը բանեցնէ: Համուած մետաղն է պղնձի ծծմբաւ, որու 100 փուտը իբր 16 փուտ լաւ պղինձ կու տայ: Հալեցնելու գործողութիւնը փայտածուխով կ'ըլլայ, վասն զի լաւ հանքածուխ չգտնուիր մօտերը: Ռուս կառավարութիւնը 3/4 բուլղի տուրք կ'առնէ պղնձի մէն մի փուտէն (իբր 13 քաշ), որու ամբողջ գինն է 12 կամ 13 ռուպլ: Պղինձը Թիֆլիզ-Պաքուի երկաթուղիին մօտագոյն կայարանը կը տարուի օայլերով, անտի ալ կը ղրկուի կառախմբով:

Երկրորդ օրուան առաւօտուն կանուխ Սամոն հանելով ցամաք ելանք, վասն զի քանի մը ժամ պիտի մնայինք հոն: Գացինք նախ Բողոքականներու մատուոք եւ չէնքին վարի յարկին վրայ երկու դպրոց գտանք, մին Յոյն, մին Հայ, իւրաքանչիւրը մէկ վարժուհիով եւ իբր 30 աշակերտով: Բարոզիչը, Մ. Փափատոփուլօ, Մարտուան գացած էր քարոզիչներու ժողովին առիթով: Բայց մենք այցելեցինք իր տունը եւ ուրիշ չորս հինգ տուններ: Մինչ տունն էինք Հաճի աղա

Հաճի Սավայի, որ տարիներով Աւերաբերի գործակալութիւն ըրած է ամենայն յաջողութեամբ, Բողոքական լուսանկարիչ մը, որու տունն այցելած էինք բայց զինք բացակայ գտած, եկաւ աղաչեց որ դարձեալ իր տունն երթանք, որպէս զի մեր լուսանկարն հանէ, վասն զի կը փափաքի քաղաքն այցելող բոլոր Բողոք. քարոզիչներուն լուսանկարներն ունենալ: Հաւանեցանք եւ երեք անգամ հանեց մեր պատկերը, թէեւ չենք գիտեր թէ ո՞րչափ յաջողեցաւ:

Կէսօրէն քիչ ետեւ մեկնեցանք Սամոնէ եւ գրեթէ 15 ժամէն Տրապիզոն հասանք: Ծովը քիչ մը խռոված էր եւ Գալէնի ուսանողներէն ոմանք չկրցան պահել այն զուարթութիւնը զոր ունէին ի սկզբան: Շահեկան խօսակցութիւն մը ունեցանք Յոյնի մը հետ, որ Սամոնէ չօգնաւ մտաւ: Ծխախոտի վաճառական էր եւ Անգղիոյ ու Գերմանիոյ հետ գործ ունեցող: Երիցագոյն դուռտըր թրքերէն եւ Անգղիերէն ուսած էր ու հօրը կ'օգնէր անոր գործին մէջ: Անգղիերէն թղթակցութիւնը ամբողջովին անոր ձեռքն էր, վասն զի հայրը չէր գիտեր այդ լեզուն: Վերջերս ամուսնացած է եւ հիմա երկրորդ դուռտըր կը վարէ անոր պաշտօնը: Հիացանք հօրը եւ դուռտըրուն ողջմտութեան վրայ: Մարդիկ կան որ կը վախճան թէ այսպիսի գործեր կը վնասեն աղջկան ամուսնանալու պատեհութիւններուն: Եթէ մենք ամուսնանալի դուռտըր մը ունենայինք, պիտի չուզէինք մեզի փետայացնել այն երիտասարդը, որ ամուսնութիւնն ունենար անոր չհաւնելու իր հօրը այսպիսի օգնական մը եղած ըլլալուն համար:

Շաբաթ առաւօտ (Յունիս 30) ժամը 10ին (Ը. Թ.) ելանք չօգնաւէն: Վերջին բանը զոր լսեցինք մեր օնեակակցէն, նաեւ ծխախոտի Յոյն վաճառականէ մը որ Նովորոսիսք կ'երթար ծխախոտ գնել, խորդիւն էր: Տրապիզոնի միօրոնարը, միօրոնարուն հին եւ քարոզիչը, ամէնն ալ բացակայ էին եւ մենք հիւրընկալուեցանք Ամերիկեան հիւպատոս Տր. Ճիւէթէ, որու գալաօր չօգնաւ եկած էր մեզի ընդ առաջ: Տան մէջ քիչ մը սպասեցինք մինչեւ որ հիւպատոսը եւ իր ընտանիքը ելան իրենց անկողիններէն:

Տրապիզոն 8,000 տուն ունի, կ'ըսուի, կամ 40-50 հազար բնակիչ: Մեծամասնութիւնը Մահմետական են, իսկ Յոյները Հայերուն գրեթէ քառապատիկը: Բաց ի խոնարհագոյն դպրոցներէ՝ Յոյներն ունին մանչերու ընտիր բարձր դպրոց մը եւ աղջիկներու երկու վարժարան, զորոնք միացնել կը խորհին՝ նոր ու ընդարձակ շէնք մը կանգնե-

լով: Հայերու իբր մէկ չորրորդը Կաթողիկ են: Հայ Կաթողիկ եկեղեցի մը կայ, եւ երեք Հայ եկեղեցի: Առոնց երկուքը փոքր են եւ հին, բայց նոր եկեղեցին ընդարձակ է: Հայերն ունին մանչերու դպրոց մը՝ աղջիկներու դպրոց մը եւ մանկապարտէզ մը: Երկու հանրային պարտէզ կայ քաղաքին կեդրոնը, իրարմէ միայն մէկ փողոցով զատուած: Հին պարսպին մասերէն ոմանք կը մնան դեռ: Անցեալները գործաւորներ, քաղաքին ճիշտ դրօշ կողմը քարեր հանելու միջոցին, նկուղներ գտան սուրբերու եւ Աստուածաշնչական տեսարաններու պատկերներով: Առոնք հիմա օրավայրեր կը համարուին Յոյներէն, եւ ժայռին մէջ օանդուխներ շինուած են այցելուներու երթեւեկը դիւրացնելու նպատակով: Մենք տեսանք այդ օանդուխները, բայց նկուղները մտնելու ժամանակ չունեցանք:

Հայ Բողոքական հինգ տուն միայն կայ Տրապիզոնի մէջ, մէկ ալ Յոյն Բողոքական ընտանիք բաց ի քանի մը անհատներէ, որոնք ուրիշ տեղերէ են եւ հան կ'գրադին գործով: Ժողովրդին նախկին անգամներէն շատեր այլուր կը բնակին: Եկեղեցին 22 անգամ ունի: Աղուոր մատուռ մը կայ, որու կից կը գտնուին հինգ խանութ, որոնք նորագոյն ծախքերը եւ տուրքերը հանելէ ետեւ՝ տարին 70-75 օսկիի զուտ հասոյթ մը կը բերեն: Առ այժմ եկեղեցին անհովիւ կը մնայ, յաջորդ մը չգտնելով վեր: Տոմարեանի, որ Կ. պոլիս փոխադրուեցաւ: Մեր այցելութեան ժամանակ Բողոքականներու մեծ մասը Զէֆանոս գիւղը գացած էին քաղաքէն մէկուկէս ժամ անդին, ուր Տրապիզոնցիներէ շատեր ամարանոց ունին: Առաւօտուն եւ կէսօրին քարոզեցինք օսկաւաթիւ ունկնդիրներու: Զմեռն ունկնդիրներու թիւը միջին հաշուով իբր 50 կ'ըլլայ:

Տրապիզոնի մէջ գործարան չկայ: Միայն քանի մը աղօրիք կայ: Առոնք ալ բաւական ալիւր չեն արտադրեր քաղաքին համար: Շերամաբուծութիւն մտած չէ հոն: Շատ ծխախոտ կը հանուի չրջակաները, մանաւանդ Փլաթինայի մօտ որ Տրապիզոնէ քանի մը մղոն հեռու է դէպ արեւելք:

Րիզէ նաւահանգիստը չօգնաւով երեք ժամ հեռու է Տրապիզոնէ դէպ արեւելք, եւ Տրապիզոնէ շատ աւելի մօտ է Էրզրումի: Տրապիզոնէ հոն ճամբորդութիւնը Կիւմիւշխանէի եւ Պայաուրթի ճամբով ամառնային վեց օր կը տեւէ, մինչ Րիզէ գիւրին է չորս օրէն հասնիլ: Մեզի ըսուեցաւ թէ կարելի է նոյն իսկ երեք օրէն հոն ժամանել: Ոչ միայն հեռաւորութիւնը նուազ է, այլ եւ բարձր լեռներ չկան ճամբան եւ ձմեռը մա-

նաւանդ աւելի ապահով է ճամբարգութեան համար: Կառավարութիւնն ակամած է Ռիզէէ ճամբայ մը չինել: Եթէ այդ ճամբան աւարտի, էրզրում եւ աւելի հեռաւոր տեղեր պիտի օգտուին ծովուն մօտեցուելով: Սակայն Տրապիզոն իր կարեւորութիւնը մասամբ պիտի կորսնցնէ իբրեւ ներածման նաւահանգիստ:

Երկուշաբթի, Յուլի 2, մեկնեցանք Տրապիզոնէ, եւ քիչ յետոյ ուղղուեցանք Տէյրմէնտէրէ Սուրի հովիտն ի վեր, եւ ծովը անհետացաւ մեր տեսութեան: Օրն ի բուն գետին հետեւեցանք: Հովիտը երբեմն կը լայննար, երբեմն կը նեղնար եւ մերթ ընդ մերթ հովտի աղուեր ձիւղեր կը տեսնէինք: Որովհետեւ լեռները ծառաշատ էին եւ ամէն բան թարմ ու կանանչ էր, տեսարանը հաճելի էր: Ճամբան պատուական կերպով նորոգուած էր, եւ առաջին օրը օտէպ խանութներու պատահեցանք, ուր պտուղ եւ ուտելիք կը ծախուէին: Մեր վերեւ գտնուող բլուրներուն վրայ տեղ տեղ փառք գիւղեր կային, ոմանք Լազերու եւ միւսները Յոյնք: Նոյն օրը եւ յաջորդ օրը Յունական եկեղեցիներ տեսանք քանի մը գիւղի մէջ, ամէն ալ ամրալէն եւ ճարտարապետական նոյն ոճով: Բյրակօղին վրայ գեղեցիկ դիրքով սպիտակ խաչօր չէնք մը Յունական վանք է, բոլորեցաւ:

Կանուխ ճամբայ չելլելով միայն հինգ ժամ ճամբորդեցինք այդ առաջին օրը եւ շէվիզի գիւղը կանգ առինք: Ճամբան տեսանք որ հունձքը արդէն մասամբ քաղուած էր: Բոլոր բերքերը զօր տեսանք՝ ցօրեն, եգիպտացորեն եւ ծխախոտ էին բաց ի կանեփի երբեմնական արտերէ կամ եգիպտացորենի արտի շուրջ գտնուող կանեփի նեղ մշակավայրերէ: Շէվիզի ժամանելէ քիչ ետքը օտտիկ փոթորիկ մը օկեալ, եւ մեր խանին մօտէն անցնող գետակը աւաղեցաւ եւ տղմոտեցաւ: Ձուկներ, կ'երեւէր թէ, չէին կարող տեսնել, եւ մարդիկ ջուրը մտան եւ ձուկ բռնեցին ձեռքերով: Մենք դիտեցինք մէկը որ երկվեցեակի չափ ձուկ բռնեց: Տեղւոյն շէվիզի անուան յարմարութիւնը հազիցանք ի տես բազմաթիւ ընկուզենիներուն, որոնց ըովէն անցանք հետեւեալ առաւօտ:

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՆԻ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆ
(Յ. Գ. Գ.)

Գ

Ինչ որ պիտի բռնէք գիտութեան հետ Գրիստոնէութեան առնչութեան նկատմամբ, նախ ժխտական պիտի ըլլան:

1. Գրիստութիւնը կրցած չէ խափանել Սուրբ

Գրոց պատմութեան կարեւորութիւնը: Սուրբ Գիրքը զխաւորապէս պատմութեան գիրք է: Յայտնութիւնը ինքնին կարգ մը պատմական եղելութիւններ է: Արդ, գրիստութիւնը բնապէս ամէնէն առաջ Յայտնութեան այս պատմական կարեւորութիւնը փորձաքարին պիտի դարձնէր, եւ զարկալակ: Արդիւնքը Գրիստոնէութեան համար զօհացուցիչ եղած է: Գրիստական պատմութիւնը Սուրբ Գրոց պատմած դէպքերուն աչքէ իբրեւ յայտնութեան՝ այլ իբրեւ հասարակ պատմական դէպքերու, եւ գուցէ նոյն իսկ իբրեւ կեղծ ու մտացածին պատմութիւններու նայած է, եւ այն դիտաւորութեամբ ուսումնասիրած է զանոնք՝ որ չընդունի զանոնք մինչեւ որ չօտիպուի ընդունիլ իբրեւ ճշմարիտ եւ իրական դէպքեր: Գրիստական պատմութիւնը ճշմարիտ չափ անգամ ճամբայ ելած է ենթադրելով թէ պատմական անձինք չէին Աւրահամ, Իսահակ, Յակոբ, Մովսէս, Դաւիթ, Դանիէլ եւ նոյն ինքն Յիսուս եւ Յովհաննէս: Արդ, ինչ եղած է դարերով շարունակած օոյն ըննութիւններուն արդիւնքը: Արդարեւ Սրբազան Պատմութեան վրայ մեր գաղափարներուն նկատմամբ փոփոխութիւններ եղած են, բայց կարելի եղած չէ նուազեցնել Սուրբ Գրոց պատմական կարեւորութիւնը: Ոչ միայն ընդունուած է թէ Սուրբ Գրոց Աբրահամը, Իսահակը, Յակոբը, Մովսէսը, Դանիէլը, Յիսուսը, Պողոսը, եւն. ճշմարտապէս պատմական անձինք են, այլ՝ հնախօսութիւնը, հնութեան նշխարներն աւ մնացորդները, ոչ օակալ կէտերէ հաստատած են թէ Սրբազան Պատմութեան մինչեւ իսկ մանրամասն պարագաներն անգամ պատմական եւ օտոյգ են: Պատմութեան հետ Յայտնութեան առնչութեան նկատմամբ ինչ ինչ նոր գաղափարներ ունինք, բայց Սրբազան Պատմութեան ճշմարիտ պատմութիւն մը ըլլալուն նկատմամբ մեր հաւատքը աւելի եւս հաստատուած եւ ամրապնդուած է: Առաջները Սուրբ Գիրքը իբրեւ պատմական արձանագրութեան յայտնութիւն կը նկատուէր, բայց հիմա շատերու գաղափարն այն է թէ Սուրբ Գիրքը յայտնութեան արձանագրութիւնն է: Այս երկուքին մէջտեղ տարբերութիւն կայ: Բայց երկուքին մէջ ալ յայտնութիւնը պատմական է, եւ պատմական կարեւորութիւնը մնայուն:

2. Գրիստութիւնը կարող եղած չէ խափանել Գրիստոնէութեան հրաշքի տարրը: Ինչպէս վերեւ տեսանք, գրիստութիւնը չկրնար ապացուցանել հրաշքի անկարելիութիւնը: Եթէ գրիստութիւնը կարող ըլլայ բնական օրէնքներով զօհացուցիչ կերպով

բացատրել Բրիտանիայի մէջ իբրեւ հրաշք նկատուած բոլոր դէպքերը, այն ատեն գործնականապէս ապացուցած կ'ըլլայ թէ Բրիտանիայի մէջ գոյութիւն չունի գերբնական տարրը: Եւ իրօք գիտունները ձեռնարկած են այս բանին: Սուրբ Գրոց մէջ հրաշք համարուած մէկ մի դէպք ձեռք առած եւ զանիկա բնական օրէնքներով բացատրելու աշխատած են: Կարեւորագոյն հարցումը տա է. Գիտունք յաջողած են իրենց այս ձեռնարկին մէջ: Չկրնար համարուիլ թէ յաջողած են, երբ կարելի կ'ըլլայ բնական օրէնքներով մեկնել Սուրբ Գրոց մէջ պատմուած ինչ ինչ դէպքեր, զորս հանրութիւնը հրաշք կը նկատէ: Թերեւս բնական գէպքեր, զորոնք Խորայեւացիք ուղղակի Սկզբնապատճառին այսինքն Աստուծոյ կ'ընծայէին, իբրեւ հրաշք արձանագրուած ըլլան, եւ այժմու գիտունները այդ դէպքերը կարենան բնական օրէնքներով բացատրել: Բայց Սուրբ Գրոց հրաշալի տարրը չկրնար բացատրուիլ միայն այս եղանակաւ: Կան հիմնական եւ մեծ դէպքեր. չորսնդ պէտք է բացատրել առանց ընդունելու Աստուծոյ գերբնական այսինքն հրաշալի միջամտութիւնը: Չոր օրինակ, Հրէից ազգին կրօնական կեանքը, Մեծիկան մարգարէութիւնները, նոյն իսկ Սուրբ Գիրքը, Յիսուս Բրիտանիայի կեանքը, հրաշքները եւ յարութիւնը, Բրիտանիայի Եկեղեցւոյ ծագումնաբան զարգացումը, եւն. Բայց Բրիտանիայի մէջ գերբնականի խնդիրը կը նստէ հիմնական դէպքերու, զոր օրինակ Յիսուսի կեանքին եւ յարութեան հետ, Հրէից ազգին կրօնական կեանքին եւ մարգարէութեան հետ, Պենտեկոստէի դէպքին հետ: Եւ ահա գիտութիւնը դարերէ հետէ ոչինչ հիմնական դէպքերը բնական օրէնքներով բացատրել աշխատած է: Եւ մենք այսօր համարձակօրէն եւ անհրկեւան կը պնդենք թէ գիտութիւնը կարող եղած չէ բացատրել Հրէից ազգին կրօնական կեանքը, Յիսուսի կեանքն ու յարութիւնը, եւ Բրիտանիայի Եկեղեցւոյ ծագումը բնական օրէնքներով առանց գերբնականն ընդունելու: Արդարեւ շատեր բնական եղանակաւ բացատրել ձեռնարկած են, բայց մէկուն ըսածը միւսը հերքած է, եւ տեսնուած է թէ անոնց եւ ոչ մին գոհացուցիչ եղած է: Օրինակի աղաքաւ. առենք Բրիտանիայի կեանքը: Չայն բնական եղանակաւ բացատրելու համար ինչ որ ըսած է Շթրասս, հերքած է Ռեման. ինչ որ ըսած է Ռեման, հերքած է Գայմ. ինչ որ ըսած է Գայմ, հերքած է Վայս. եւ ինչ որ ըսած է Վայս, հերքած են ուրիշներ: Սա իրողութիւնը թէ այսօր մէջտեղ չկայ գաղափար մը որ ամէնուն

ընդունելի ըլլայ, գեղեցկապէս կը հաստատէ թէ այն կեանքը անկարելի է բնական օրէնքով բացատրել:

3. Գիտութեան գաւառ ճշմարտութիւններն ու իրողութիւնները յայտնութեան դէպքերուն հակառակ եկած չեն: Ոմանք կը կարծեն թէ այս չիտակ չէ, եւ կ'ըսեն, «Մինչ աստեղագիտութիւնը կ'ապացուցանէ թէ աշխարհ առեւին շուրջը կը դառնայ, թէ երկինք յարկեր չունի, մինչ երկրաբանութիւնը կը ցուցնէ թէ կեանքը 6.000 տարիներէ աւելի հին է, մինչ քնափոսութիւնը կը հրատարակէ թէ մահը բնական է տիեզերաց կեանքին համար, մինչ բարեշրջութիւնը կը հաստատէ թէ կեանքի տեսակները իրարու հետ առնչութիւն ունին, միթէ գիտութիւնն ու Բրիտանիայի մէջ իրարու հակառակ չեկան» Առենք, ուրեմն, կամ գիտութիւնը կ'անարգեն եւ յայտնութեան կը փարին, կամ յայտնութիւնը կ'անարգեն եւ գիտութեան կը փարին: Բայց այս դիտարկումն երկուքն ալ սխալ են: Գիտութեան եմթագրութիւնները եւ վարկածները արդէն տարաձուլական բաներ են: Յայտնութիւնը պատճառ մը չունի այդ տարաձուլական բաներէն վարնալու: Իսկ գալով գիտութեան օտոյգ եղելութիւններուն, յայտնութիւնը անոնց հակառակ չկրնար դառնալ, եւ գտնուած չէ: Մարդիկ, որովհետեւ շիտակ չեն կրցած հասկնալ յայտնութիւնը, այս դժուարութեան մէջ ինկած են: Ոչ թէ յայտնութիւնը Սուրբ Գիրքին աշխարհագրութիւնը, ոչ թէ յայտնութեան աշխարհագրութիւնը է: Յայտնութիւնը ոչ թէ երկրաբանութեան կամ կեանքի ծագման պատմութիւնն է, այլ մեղաւոր մարդը մեղքէ ազատելով զանիկա իրեն զուակ ընելու համար Աստուծոյ գործելը: Յայտնութիւնը ոչ թէ բնական դէպքերու: Այլ Աստուծոյ օրոքին եւ օրոքն գիւտն է: Հոս խնդիր չեն ոչ հեանքի ծագումը, ոչ երկրաբանութեան յայտարարութիւնները: Յայտնութեան խնդիրը կամ առարկան Աստուած եւ անոր սրբութիւնը, արդարութիւնը եւ սէրն են: Յորմէ հետէ գիտական ուսումնասիրութիւնն երեւան եկած է, այս բանը շատերէ ընդունուած եւ խնդիրը դիւրացած է: Բայց անոնք որ չեն հասկնար այս զանազանութիւնը, գիտական գիւտերու հանդէպ տագնապներու կը մատնուին: Ճարգ գիտութեան ըրած ոչ մի ճշմարիտ գիւտ հակառակ գտնուած է յայտնութեան օրոքն բարձր նշանակութեան: Մենք ցայժմ այսպիսի բան տեսած չենք, Գիտական գիւտերը կրնան հակառակ գալ մեր աստուածաբաններուն վարդապետութիւններուն, կամ Սուրբ

Գրոց մասին մեր գաղափարներուն, կամ այսինչ մարդուն կամ դարուն ըմբռնումներուն, բայց չկրնար հակառակ զայ եւ եկած չէ Բրիտանացիական յայտնութեան:

4. Գիտութիւնը կարող եղած չէ խափանել Բրիտանացիական բարոյական չափանիշը: Բրիտանացիական մէջ երկու տեսակ բարոյական չափանիշ կայ, բողոքական եւ յարաբերական: Բողոքական չափանիշը Աստուծոյն է, յարաբերականը բողոքականին այն ձեւն է զոր մարդ կր հասկնայ եւ կր յարմարցնէ: Այս վերջինին մէջ միշտ փոփոխութիւն տեղի ունեցած է. բայց առաջինը չփոխուիր: Կարելի չէ բարոյական ռոյն յառաջդիմութիւնը չտեսնել: Հին Կտակարանին մէջ, Առաքեալներուն կեանքին մէջ ակնյայտնի է այս յառաջդիմութիւնը: Հին Կտակարանի մէջ սրբութիւն, Նոր Կտակարանի մէջ զէր բողոքական բարոյական չափանիշներ են: Աստուած սուրբ է, Աստուած սէր է: Ինչպէս որ սուրբն Աստուած ի զէր մարդոյ գտնիկա փրկելու համար յերկիր խոնարհեցաւ, նմանապէս իւրաքանչիւր մարդ պարտի սուրբ ըլլալ եւ օրերը զԱստուած ի բոլոր օրոյն, եւ զմարդիկ իր անձին պէս: Ահա ամբողջ յայտնութեան կտրիզը: Քաջայայտ է նաեւ թէ գիտութեան յառաջդիմութեամբ մարդկային ընկերութեան վիճակին մէջ եւս փոփոխութիւններ տեղի ունեցած են: Փոփոխութիւն տեղի ունեցած է եւ շարունակ տեղի կ'ունենայ քաղաքակրթութեան, վստահականութեան, պատշաճից օրէնքներու եւ ճաշակի մէջ: Ոմանք, եւ նոյն իսկ մեր աւետիկ վարդապետներէն ոմանք անգամ, ի տես այս փոփոխութիւններուն, ոչ ապաքէն պնդեցին թէ Բրիտանացիական բարոյական չափանիշը ընդհուպ անբաւական պիտի գայ մարդկային սեռին համար: Մենք կը պնդենք թէ բանն այսպէս չէ: Թէ Սուրբ Գրոց յայտնութեան բարոյական չափանիշը գիտական յառաջդիմութեամբ հինցող չափանիշ մը չէ, անցեալ դարերուն փոքրեցածը ապացուցուած է: Գիտութեան օր ցիւտը առ Աստուած եւ առ մարդիկ զէրը հինցուցած կամ խափանած է: Բնախօսութեան, ընկերաբանութեան մէջ օր օրէնքը կարող եղած է ջնջել կամ խափանել Բրիտանացիական մէջ տեսնուած գեղեցկութիւնը: Ճշմարտութիւն մըն է թէ Բրիտանացի վրայ գրող իւրաքանչիւր գիտուն, հաւատացեալ կամ անկրօն ոչ միայն ներքողներով աւ զօգնաստներով յիշած է անոր ազնիւ եւ Աստուածային նկարագիրը, այլ օտարութեամբ է ընդունել թէ անիկա համայն մարդկութեան արժանավայել տիպար մըն է: Դեռ անց-

եալ օր կը կարգայինք զիրք մը, ուր հեղինակը աշխատելով Բրիտանացի կեանքը առանց հրաշքի գոյութեան բացատրել, կը ջանայ փաստել թէ ան եւ ուրիշներ խաբուած էին: Բայց կ'ըսէ նաեւ. «Անոր կեանքը զերծ էր աշխարհային փառասիրութենէ, անոր փափաքն էր ծառայել, եւ ոչ մի օգտակար գործ օտար կ'երեւէր անոր: Եւ ռոյն խոնարհութեան, պարզութեան եւ օգտակար ծառայութեան կեանքը, ճշմարտութեան եւ քաղցրութեան կեանքը, Անիկա Աստուածային կեանք կը ճանչնար: . . . Ասիկա շատ գեղեցիկ կրօնք մըն է. եւ եթէ մարդոց մեծամասնութիւնը ասոր հետեւէր, անտարակոյս աշխարհ կը փրկուէր:» Տես Բրիտանացի նկատմամբ, այս տարաւան ընթացաւարտներուն խօսած խրատականի միջոցին ինչպէս կը վկայէ Սէյլ Համալսարանի նախագահը Հէտլի, որ Քաղաքական Տնտեսութեան շրջանակին մէջ ամէնէն մեծ հեղինակութիւններէն մին կը համարուի: Ընչ որ աշխարհը փրկեց, ինչ որ իր աղքեցութիւնը յաւիտեանս թողուց պատմութեան վրայ, ինչ որ իբրեւ յառաջդիմական օյժ աշխարհիս ժողովուրդներուն դարուց ի դարձ օժանդակեց, եկաւ այնպիսի փոքրիկ խումբէ մը, որ իրեն առաջնորդ ճանչցաւ Նազովրեցի Յիսուսը, որ թէպէտ թագաւոր՝ բայց իր թագաւորութիւնը այս աշխարհէն չէր, այնպիսի մէկը՝ որուն յաջողութեան մտատիպարն էր այլոց ծառայելու համար ինքզինք նուիրել, առանց փոյթ ընելու իսկ թէ վախճանը խաչելութիւն պիտի ըլլար:»

ՐԻՕԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ

ԵՒ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Ամերիկեան Աստուածաշնչի ընկերութեան պաշտօնավարները Րիօ Եանէյրօի արքեպիսկոպոս կարդինալին հովուական մէկ թղթին էական մասերուն թարգմանութիւնը կը հրատարակէ Սբ. Գրոց ընթերցման վրայ: Ահաւասիկ քաղուած մը այդ հրատարակութենէն.

«Ողորմութեամբն Աստուծոյ և Առաքելական Ս. Աթոռոյն՝ արքեպիսկոպոս Սբ. Սէպասթիանի, Րիօ Եանէյրօի, ևն. առ կղերն և հաւատացեալ ժողովուրդս արքեպիսկոպոսական մեր թեմին, ողջոյն և խաղաղութիւն ի Տէր մեր Յիսուս Բրիտանոս:

«Պատուական եղբայրներ և սիրեցեալ զաւակներ. Մեր հոգիին մեծ հրճուանք

կ'առթէ կարգալ և հոգիով դիտել ինչ որ տեղի կ'ունենայ Եւրոպայի, նաև մեր Ամերիկայի այլևայլ կողմերը: Առաքելական նախանձալուզութեամբ վառուած զանազան եպիսկոպոսներ, պերճ հովուականներով և բարեպաշտական պատուէրներով, հաւատացեալներու, ընտանիքներու և ամէն դասակարգի մարդոց եռանդագին կը յանձնարարեն Սուրբ Աւետարանները կարգալու փրկկաւէտ ու բարեպաշտական սովորութիւնը: Իրապէս ներշնչիչ է հոգեւոր այս շարժումը, որ վեհափառ և մեծահոգի Լէոն ԺԳի օրհնութենէն և քաջալերութենէն զարկ ընդունելով կը շարունակէ սքանչելապէս ծաւալիլ պատուական ու բազմաթիւ յաղթութիւններ շահելով: Ո՛րքան վսեմ են Աստուածային Նախախնամութեան խորհուրդները:

Մորմոքուն սրտով կը դիտենք շարութեան ոգիին վնասակար արշաւը համոզումներ խախտելու, սկզբունքներ չփոխելու, նկարագիր քանդելու, հաւատք ջնջելու և Քրիստոնեայ տան աւանդութիւնը եղծախելու: Եւ ահա Աստուած Սբ. Աւետարան կոչուած այս սըրբազան մատեանին, այն է՝ մարդկային ընկերութեան, ընտանիքին, տան, սրտին և հոգիին մէջ ամէն բարի բաներու Աստուածային այս աղբիւրին, մէջ ամփոփուած և Աստուածուստ ներշնչուած Խօսքը կարգալու փրկարար գաղափարը կ'երևցնէ ոչ միայն իբրև պատուական սնունդ բարեպաշտութեան, այլ և իբրև պայծառ լոյս իմացականութեան, խաղաղութիւն և ներդաշնակութիւն սրտի, մխթարութիւն և սփոփանք հոգիի: Երանի՛ թէ ամէն մարդիկ հմուտ ըլլային Սբ. Աւետարաններուն և սիրէին և ուսումնասիրէին զանոնք: Ինչ կանոն կայ աւելի սուրբ և մաքուր, ինչ շաւիղ աւելի ապահով՝ հանրային կամ սոսկական մարդու մը համար քան երկինքէն իջած, Աստուծոյ բերնով քարոզուած և ուսուցուած և աւետարաններուն մէջ արձանագործուած համարտութիւնը: Եւ սակայն այս անգին գանձը այս վերջին ժամանակ-

ներս գրեթէ ընդհանուր կերպով մոռացութեան մատնուած է: Ուստի հազար անգամ օրհնեալ են անոնք որ այս շարժումը կը քաջալերեն և Սբ. Աւետարաններուն ընթերցումը կը տարածեն: Այս ընթերցումը աւելի անհրաժեշտ է այսօր քան զոր եղած է երբեք: Ամէն մարդ գիտէ դարուս յատուկ շարժեպտականութիւնը որ վարակած է բոլոր դասակարգերը, այն չարիքը որ կը մահացնէ հոգիները և ամէնէն կորովի սիրտերու մէջ անգամ կ'սպաննէ հաւատքի խլրտումները և բարեպաշտութեան զգացումները, ջլատելով և անհաւատութեան մթին վիհերուն մէջ ընկողմէնով խեղճ մարդիկը: Ուրեմն նախախնամաբար բարեպատեհ առիթ է մեր սիրելի քաղաքին, Րիօ Եանէյրօի, մէջ երևումը այն գեղեցիկ ու բազմօգուտ հատորին, որ նոր լոյս տեսաւ և կը պարունակէ մեր Տէրօջ Յիսուս Քրիստոսի շորս աւետարանները փորձութեամբներէն թարգմանուած:

Պաշտօնաթերթը կ'ըսէ թէ այս միջոցին Պրազիլիոյ Կաթոլիկներուն մէջ մեծ եռանդ կայ Սբ. Գիրքը կարգալու:

ՎԵՍՈՒՎԻ ԱՆՏԵԱԼԸ ԵՒ ՆԵՐԿԱՆ

(Սուրբ Երեմիայի Ագրէիւն)

Վեռուվ, իր յաճախադէպ բարբառումներուն պատճառաւ թերեւս, աշխարհի ուրիշ տեւէ հրաբուխներէ աւելի խնամով դիտուած է: Փափակ գործիքներ հնարուած են հրաբխային բարբառում գուշակելու համար, եւ անառաքելօք ասոնց շնորհիւ է որ միայն հաբիւրաւոր եւ ոչ հաղարաւոր կեանքերու կորուստ կը պատահի վերջերս անոր խառնարանին գործունէութենէն: Եւ օակայն չենք կրնար հապնալ պատճառը Վեռուվի ոչ քուն մնալուն եւ ոչ սաստիկ բարբառումներուն: Մինչեւ անգամ շարունական դիտողութիւնը միշտ կարող ըրած չէ գիտութիւնը՝ գուշակել անոր աւերկութիւններուն պատահումը: 1872ի մեծ բարբառման միջոցին Փրօֆ. Փալմիէրիի Մոնթէ տի Սոմայի դիտարանին մէջ գտնուող փափակ շարժադիտական գործիքները մինչեւ անգամ ամէնէն չնչին նշան մը չցուցին պատահելիքին վրայ, եւ ուստի թէեւ մենք քաջ տեղեակ ենք անցեալին արձանագործութիւններուն, ապագայինները յաճախ քաջարկուած կը մնան:

Թէեւ նախնեաց մէջ անստոյգ գրոյցներ կը խօսուէին նկատմամբ յիշեալ լեռան հրային բնութեան, եւ քաղայն մինչեւ 79 թուականը չկասկածուեցաւ քամիանիոյ դաշտէն վեր բարձրացած առանձնացեալ այս մեծ կոնին ճշմարիտ յատկութեան վրայ, թէպէտ անկէ տասնըվեց տարի առաջ, յամին 63, եւ այնուհետեւ կրկին եւ կրկին ռազմական գետնաշարժներ մատմար կործանեցին Նափոյի Մոցին մերձակայ քաղաքները։ Ստրաբոն աշխարհագրէն կը օրովինք թէ Վեոսովի կողերը այդ ատեն ծածկուած էին բարերեր մարգագետիններով, թէեւ անոր գագաթը, որ տափակ էր եւ ըստ երեւութի չունէր խառնարանի հետքեր, երաշտ եւ անրեր էր եւ հրային ծագման նշաններ կը ցուցնէր։ Յամին 79, Օգոս. 24, գրեթէ յանկարծ լեռան կատարէն բարձրացաւ սեւ չոգիի ահագին ամպ մը։ Ասոր կ'ընկերանար նաեւ պայթիւն մը որ պատուեց, ջախջախեց կատարը եւ օկիզըն ըրաւ հրաբխային պատմական այն մեծ բռբռոցումին, զոր յոյժ պերճօրէն կը նկարագրէ իր առ Տակիտոս գրած նամակներուն մէջ Պլինիոս Կրտսեր, եղբորորդի համանուն համբաւաւոր Հռոմայեցի ծովակալին։ Սա կորուսեցաւ մինչ օգնութեան կը փութար Փոմփէիի, Հերքուլանէումի եւ Սթապլէի բնակիչներուն իր հրամանին ներքեւ գտնուած նաւատորմիդով։ Փոմփէի ողողուեցաւ եւ թաղուեցաւ օտոնաշափներով խորունկ հրաբխային մօխիւրներու ռոկալի տարափին ներքեւ։ Մենք կրնանք միայն հալիւ ընել կորսուած բնակիչներուն թիւը, բայց անոնց մահուան եղանակը անշիշ արձանագրուած է մեռեալ քաղաքին մօխիւրներուն մէջ՝ այսօրուան խուզարկուներու պեղումներուն շնորհիւ գտնուած մարմիններու կաղապարներուն մէջ։ Միւս կողմանէ Հերքուլանէում կործանեցաւ, ոչ թէ լալայի մեծ հոսանքէ մը, ինչպէս կը կարծուի հասարակօրէն, այլ՝ եռացող աղմի հոսանքներէ որ ձեւացան օգին մէջ, չափիլի կամ ճաքօրի առնունքով ծանօթ հրաբխային աւազով կամ մօխիւրով բռնաւորուած մեծ զանգուածներու վար իջնելով։

Ասկէ ետքը որոշակի արձանագրուած առաջին բռբռոցումն է Դիոն Կասիոսի նկարագրածը, որ պատահեցաւ 203ին եւ կը թուի թէ արտասովոր օտառութիւն ունեցող բռբռոցում մըն էր։ Յամին 472 լեռ նորէն պայթեցաւ օտակալի բռբռոցումով, որու միջոցին կ'ըսուի թէ մօխիւրի ամպեր մինչեւ հեռունքը մղուեցան։ Առաջին բռբռոցման եւ 1500 թուականին մէջտեղ մեծ կամ պզգռիկ օտակուլութեամբ ինը բռբռոցումներ արձա-

նագրուած են, մինչ 1500ի եւ 1631ի մէջտեղ Վեոսով բոլորովին հանդարտ էր։ Լեռան թմրածութիւնը այնպէս խոր էր այդ միջոցին, որ անհկանօրէն ծածկուեցաւ բուսականներով, եւ արջառներ խաղաղութեամբ կը ճարակէին անոր խառնարանին մէջ։ Տարօրինակ բան որ այս ժամանակամիջոցին Նոնա անդադար կը գործէր։ Թմրութիւնը օակայն խզուեցաւ ահռելի պայթումով մը, որու առաջինին, որ տեղի ունեցաւ 1631 Դեկտ. 16ին, մանրամասն նկարագրութիւնը ունինք. երբ շոգիի ահագին ամպեր, օտակալ գետնաշարժներ, մոխիրի եւ ժայռերու տարափներ, եւ լավայի օչնուաղ քան եօթը մեծ հոսանքներ ողողեցին ծածկեցին մերձակայ աւտններէն հինգը, հազարաւոր կեանքերու կորուստով, եւ նոյն իսկ Նափոյի մէջ ալ օտառափ Եփոնցին։ Այս ահռելի օտառութիւնը իր հետքերը արձանագրեց լեռան կողերուն վրայ աւրուած կալուածներու եւ կործանեալ գեղերու մէջ։ Կրթուի թէ Վեոսով իր արդի ձեւը չառաւ մինչեւ Եօթնեւտաներորդ Դարուն վերջերը, վառն զի Սորէնթին 1685ին պատահած բռբռոցում մը կը նկարագրէ, եւ կ'ըսէ թէ այն միջոցին ելաւ ճնոր լեռ մը հինին մէջէն եւ անկէ բարձր, եւ կ'երեւէր Նափոյիէ աւազէս, կը տեսնուէր թէ այժմու Մոնթէ տի Սոմման իրապէս նախնական Վեոսովն է, եւ թէ արդի կօնը երկու դար առաջուանէն քիչ աւելի հին է։ 1707 Մայիսէ մինչեւ Օգոստոս բռբռոցումներու շարունական շարմը, օրօնց մէջ իբր 3,000 կեանք կորուսեցաւ, նօրէն աւրչտկեց մերձակաները, եւ 1737ին, 1760ին եւ մասնաւորապէս 1767ին Վեոսով կըրկին եւ կրկին գործունէութիւն ցուցուց ահռելի տեսակէն։

Չարհուրելի բռբռոցում մը տեղի ունեցաւ 1779ին, որու միջոցին հրաշէկ ահագին քարեր վեր նետուեցան 2,000 օտքէ աւելի։ 1794ի բռբռոցումը աւելի եւս օտակալի էր իր հետեւանքներով եւ նշանակութեան արժանի՝ լավայի ամբաւ հոսանքներուն համար, որոնք ծով գահավիժեցան Թորրէ տէլ Կրէքօյի մօտ։ Խնկեւտաներորդ Դարուն մէջ նշանաւոր օտակուլութեամբ հրաբխային բռբռոցումներ պատահեցան 1804, 1805, 1822, 1831, 1850, 1853 եւ 1858 թուականներուն։ Այս վերջինին ժամանակը վերին խառնարանը նախկին բարձրութենէն քանի մը հարիւր օտք վարցածցաւ։ 1861ին Եւրիշ եւ բացառիկ ուժգնութեամբ պայթիւն մը տեղի ունեցաւ, որ դարձեալ աւրչտկեց Թորրա տէլ Կրէքօն։

Բաղդատապէս հանդարտութեան տառնեալ մը

տարիներէ ետքը լեռք նոր բորբոքումներու շար մը սկսաւ 1871ի Յունուաբին լավայի կարգ մը փոքր հոսանքներու զլխումով, շար մը՝ որ 1872ին զարհուրելի բորբոքումի մը յանգեցաւ։ Մեծագոյն սաստկութիւնը ի յայտ եկաւ այդ տարուան Ապրիլ 24էն մինչեւ 30ը, եւ այս միջոցին լավայի մեծ հոսանքներ խուժեցին լեռան կողերուն ալէն կողմերէն։ Առոնց մէջ մին այնպիսի յանկարծական խուժում մը ըրաւ Աթրիո աէլ Գավալլոյի մօտ — հովիտ՝ լեռան կոնին եւ Մօնթէ տի Սամայի մէջտեղ — որ հաջաւ հանդիսատեսներու ամբօխ մը մէջէն կարգ մը անձերու եւ կորսնցուց զանոնք։ Նոյն առան խառնարանը մեծ քանակութեամբ չափի քարեր եւ լավա կը ժայթքէր 4,000 ֆուտ աւելի բարձր, մինչ մօխրի ամպերը ատոր կրկին բարձրութեան կ'ելլէին ուղին մէջ։ Այս մեծ բորբոքման սաստկութիւնը այն աստիճան էր, որ թուեցաւ թէ 79ի հակայական տեսմբ պիտի նորոգուէր, վասն զի հալած մեծ գետերէն մէկ քանին կը սպառնային մինչեւ նոյն իսկ Նափօրի պարիպներուն հասնիլ, մինչ մօխրին փոթորիկը եւ հրաշէկ քարերուն տարափը գրեթէ անպատեւի կը թուէին։ Մինչեւ 1898 վեցուով գրեթէ հանգաւս վիճակի մէջ մնաց, բայց այդ տարուան մէջ բուռն բորբոքում մը տեղի ունեցաւ, լավայի հոսանքով միացած, որ շարունակեց քանի մը տարի, բայց բարեբաղդապէս ուղղակի չապառնացաւ մերձակայ տեւէ աւաններու կամ գեղերու։

Այս տարուան բորբոքումը անտարակոյս ներկայ ժամանակներու բորբոքումներուն ամէնէն սաստկներէն էր, եւ յոյժ կործանարար բնութիւն ունէր։ Լավային հոսանքը նշանաւոր մեծութիւն ունեցած չէ, թէեւ ասիկա ալ ահագին աւերած յառաջ բերած է, բայց աւագի եւ քարերու անկումը գրեթէ չունի իր նախընթացը։ Այս վերջինին վտանգը աւելի մեծ է եւ կեանքի մեծ կորուստը անոր միայն կրնայ վերագրուիլ, վասն զի ժողովուրդը հրաբուխին զօռումներէն եւ ազոտ գեղնորակ մթութենէն ահաբեկ՝ միաթին կը խանուէին շէնքերու մէջ, որոնց շատը իրենց վրայ ինկան եւ իրարու վրայ դիգուած նիւթերուն ծանրութեան ներքեւ կ'ընկնան։ Մինչեւ անգամ նոյն իսկ Նափօրի մէջ այս վտանգը մահացու հետեւանքներ ունեցաւ։ վասն զի հովին ուղղութիւնը, աննման նախորդ բորբոքումներու ժամանակներուն, ուղղակի գէպի յիշեալ բաղմամարդ քաղաքը կը փչէր շարունակ։ Խաւարը, որ օրերով պատեց հրաբուխին մերձակաները, այնքան թանձր եւ անթափանցելի էր որ նաւերու կարելի եղած

չէր նաւահանգիստ մտնել կամ անկէ մեկնիլ, եւ բնակարանէ զրկուած հազարաւոր փախտականներուն տարափը մերթ խնայեղութեան աստիճանին հասաւ։ Լեռան կողերուն վրայ բնակող ժողովուրդները բնապէս սաստիկ տառապեցան եւ ամբողջ աւաններ կեանքէ ամայացան ծանր կորուստներով, մինչ մղոններով տարածուող բարեբեր ագարակներ եւ այգիներ միացող գորշագոյն մախրով ծածկուած անապատի դարձան։ Կրնայ զարմանալի թուիլ թէ Մօնթէ տի Սամայի շարժագրական դիտարանը դարձեալ աղատուած կ'երեւի ընդհանուր կորուստէն, որու ենթարկուեցան լեռնէն վեր ելլող երկաթուղին եւ մնացած տունները։ Հաւանօրէն այս աղատուածը եղաւ շնորհիւ նախատեսութեան հիմնարկաւն, որ զայն ղեկեղեց հաստատուն ժայռի մը վրայ եւ այնպիսի դիրքով, նկատմամբ լավայի հոսանքներուն, որ ամբողջ վտանգը յառաջ եկաւ միայն հրաբխային ուսմբերու եւ մօխրներու տարափէն։ Փրօֆ. Փալմիէրի 1872ի բորբոքման միջոցին դիտարանին մէջ մնաց ամբողջ ժամանակը։ Սաստկութեան վերջերը լավայի երկու հոսանքներ իջան գիտարանի շէնքին երկու կողմի հեղեղատներէն վար, եւ թէպէտ բոլոր դուռներն ու պատուհանները ամուր փակուած էին, այսու ամենայնիւ ջերմութիւնը 81 (Հ.) աստիճանի բարձրացաւ եւ ներքը գտնուողները սոսկալիօրէն չարչարեց։ Փրօֆ. Մաթթուչի, արդի տնօրէնը, եւ մնաց դիտարանին մէջ այս բորբոքման միջոցին, եւ հակառակ մեծ տառապանքի ենթարկուելուն՝ յաջողեցաւ պատուական ոչ տակաւ դիտողութիւններ արձանագրել։

Այս բորբոքման միջոցին մեծ փոփոխութիւններ տեղի ունեցած են լեռան ձեւին մէջ։ Հասկըցուած է թէ, երբ խառնարանը անգամ մը եւս երեւցաւ, ինչպէս 79ի մեծ բորբոքման ատենը, լեռան կատարին մեծ մասը բալորովին աւլուցաւ, նորէն շինուելու համար յաջորդ տարիներուն մէջ լավայի եւ մօխրի տաքաւ դուռք տրուելովը։ Վեցուով երեքը նորէն չոտացաւ իր նախնական երեւոյթը առաջին պատմական մեծ բորբոքումէն ետեւ, եւ մէկ մնացորդը խառնարանի հովտին ջախջախուած պատին որ կը կենար հնագոյն կատարին վրայ, տակաւին կը տեսնուէր Մօնթէ տի Սամայի մէջ։ Ինչ ինչ բորբոքումներու միջոցին լեռան բարձրութիւնը աւելցած է, եւ ինչ ինչ բորբոքումներու միջոցին պակսած է հարիւրաւոր ոտքերով։ Լեռան կատարին փոփոխակի այսպէս բարձրանալն ու ցածնալը վեցուովի պատմութեան

մէկ անգամի կերպարանն է, եւ նշան է անոր մշտնջենական անհանգարտութեան, որ աշխատեցած է զանիկա Քրիստոսէական թուականութենէն հետէ :

Անկարելի է ուրանալ թէ ոչինչ կայ մարդկային գիտութեան շարքին մէջ որ հրաբխային բորքաբաւէ աւելի մեծ ոյժ ունենայ լոկ սարսափ ազդելու — թերեւս աւելի հագեցանական քան ֆիզիքական — եւ օտարիկ երկիւղ՝ մարգուտ մտքին մէջ : Բայց կ'ամ կեանքի անհրաժեշտ պէտքերը, կ'ամ մասնաւոր յիմարական մտային առանձնայատկութիւն մը ետ բերին պատահասին վայրը զանոնք որ զարհուրելով փախած էին իրենց կործանման դատապարտուած բնակութիւններէն : Չկայ աւելի լաւ օրինակ աոյն տարօրինակ, անփոյթ կացութեան քան Թորրէ տէլ կրէքօ աւանը, չորսուկէս մղան լեռան օտարտէն, որ ոչ ուսազ քան տասնընթեւ անգամ ողողուած է խառնարանէն ժայթքած նիւթերէն : Թէեւ անհաւատալի կը թուի, Մարթինիք եւ Սէն Վէնսան (Սրեւմտեան Հնդկաստան), գրեթէ իրենց հաւասարը չունեցող աւերկութիւններու այս տեսարանները, որոնց մէջ իբր յիսուս հազար կեանքեր կորսուեցան, նորէն բնակիչներով լեցուելու վրայ են : Եւ անտարակոյս ա'յնինչ Վեսուվ, փախաբերաբար խօսելով, անգամ մը եւս իջնցնէ իր հրային աչքին կափարիչը, պիտի տեսնենք թէ Իտալացիք պիտի վերադառնան քանի մը վայրկեաններու մէջ կործանուած իրենց բնակարաններուն աւերակները նորագելու համար տարիներու աշխատութեամբ, եւ դարձեալ բնակիչներով լեցնելու այն փօքր ոչ օակաւ աւանները եւ գեղերը, ապաւինելով իրենց բազմաթիւ պաշտպան սուրբերուն որ գերծ մնան ապագային մէջ այսպիսի աղէտներէ :

ԻՆՉՊԷՍ ՀԱՅԵՐԷՆ ՍՈՐՎԵՑՆԵԼՈՒ Է

(Շաբ. Ա-Եր. 42 Ի-Է)

Իսկ Աշխարհաբարի ուսուցումին մէջ վարժապետ մը կ'ամ վարժուհի մը պէտք է սորվեցնէ ընթացիկ Աշխարհաբարը : Լեզուն դեռ չէ ստացած իր մօրինակ ձեւը, բայց ամէն օր ձեւ մը դիրք մը ունի, եւ լեզուն աշակերտին աւանդելու է իր այդ դիրքին մէջ : Իր անձնական քայքայները տեղ բռնելու չեն դառնորուն մէջ : Պէտք չէ որ իրեն հանդի երեւնալուն համար օրոյ ձեւը օրէ բնէ : Բայց կրնայ բան մը ընել, կրնայ լեզուին ապագան գուշակել, գիտելով անոր միտումը լեզուական բարելաւմի մէջ, եւ ապագային մէջ լեզուին առնելիք հաւանական դիրքը հաղորդել աշակերտին :

Օրինակի համար, եթէ վարժապետ մը խորհի թէ լեզուին միտումը ան է որ կորուսումի եւ փոփոխումի օրէնքը ընդորովին վերնայ հալածմաներէն, կանուխէն կրնայ աշակերտները այդ կողմին պատրաստել եւ աւելի քաջալերել զիւրի եւ օրի ձեւերը, քան զիւրի եւ օրի ձեւերը, թէպէտ այս վերջինները հիմա աւելի գործածական ըլլան :

Ընթացիկ Աշխարհաբարը սորվեցնելու մէջ կարեւոր է դասագիրքի ընտրութիւնը : Գերականութեան դասին համար Ձապէլ Առատուրի գործը լաւ է, բայց ընթերցանութեան յարմար գիրք չառքիչ կայ : Գտնուածներէն մեծ մասը խառնակ Աշխարհաբար մը ունին, բաւական լաւ ոճ ունեցողներէն ալ մէկ մասը պարտականութիւնով շատ անպիտան են : Այս պարագան անհրաժեշտ կ'ընէ լրագիրի գործածութիւնը դասարանին մէջ, Լաւ կտորներ զատելու եւ օրինակել տալու է տետրակներու մէջ, որոնք կրնան ընթերցանութեան համար ալ գործածուիլ :

Գ. Հայերէն սորվեցնելու է Գրականութեան հետ իր անեցած տանը-նիւն ձեւ : Աշակերտներու տրուած Հայերէն դասը այնպէս ըլլալու է որ անոնք Հայերէնով արդարայրոյս քան ինչ լաւ ըմբռնեն, և իրենց ըմբռնած ուէ մէկ քան Հայերէնով լաւ քաջարեն : Առգլխաւոր եւ գործնական արդիւնքը պիտի ըլլայ Հայերէն դասին : Բայց այդ դասին մէջ ուսուցանելու է նաեւ Գրականութիւնը : Որչափ ուսանողներ նախակիրթարանը կը լրացնեն, Բարձր. գաղտնէ մը վկայական կ'առնեն, նոյն իսկ Գօլէճի մը ընթացքը կ'աւարտեն, ու մեր գրականութեան վրայ շատ տարրական, երբեմն ոչինչի հաւասար, ծանօթութիւն մը կ'առնեն : Մամուլեանի մանին առիթով անգամ մը գօլէճին մէջ հանդէս մը տարջուեցաւ : Հանդէսին օկուելին առաջ աշակերտներէ ու մանք Մամուլեանի մեծադիր պատկերին առջեւ հաւաքուեցան եւ ոկուան հարցաքննել : Երբ ըսուեցաւ թէ Մամուլեանի պատկերն է ան եւ թէ մահին հանդէսը պիտի կատարուի, «Ո՛վ է,» ըսին, «Մամուլեան» : Ամերիկացիներ եւ Անգլիացիներ, որոնց կը հետեւինք առհասարակ, այսպէս չեն սորվեցներ Անգլիերէնը : Ամերիկացի ընտանիք մը կը ճանչնանք որու մէկ փօքր տղան, 10-12 տարեկան, Շէքսպիր կը կարդար մօրը թեւին տակ : Ինչ տղայութիւն է Շէքսպիրի քով Մամուլեանի խօսքը ընել, պիտի ըսեն ոմանք : Այս կարգի խօսքեր շատ լսեր ենք եւ կը հասկնանք ինչ ըսել կ'ուզուի : Բայց հիմնովին պարապ խօսք մըն է ատ : Անգամ մը մեր բարեկամներէն մէկը եկաւ պատմեց թէ իր եղբայրը, — կ'ամ եղբորը կինը,

լաւ չեմ յիշեր — որ Անգլիա կը բնակէր եւ Անգլիական մը հետ ամուսնացած էր, գրեթէ իրեն որ այստեղ բարեկամներ չունենայ, Անգլիացի բարեկամներ պիտի ոտանայ երբ Անգլիա երթայ։ Ուրախ ենք որ այդ բարեկամը մեզ չձգեց ապա. գային օտանալիք Անգլիացի բարեկամներուն համար։ Եւ օակայն մեր երիտասարդներէն շատեր նոյն բանը կ'ընեն ուրիշ շրջանակներու մէջ։ Ո՛ր չափ արգահատելի է բարեկրթութիւնը այն տղային, որ իր աղքատ մայրիկին հաւերը կը թողու անօթի ծարաւ փողոցները թափառիլ, փախանակ իրենց փոքր պարտէզին մէջ անոնց տեղ մը շինելու եւ զանօնք զօրացնելու, եւ կ'երթայ չեղ պարտէզին ցանկին վրայէն հարուստ զրացիին հնդկահաւերը կը դիտէ։

Մեր գոյններուն մէջ — գէթ մէկ քանիին մէջ — մեծ պակաս մըն է գրականութեան պատմութեան դասին պակասը, մինչդեռ այդ դասը պէտք է գտնուի նոյն իսկ բարձր. դպրոցներու մէջ։ (*)

Դ. Հայերէն դասընթացին էլիստերը ուրբերը։

1. Հայերէն ընթերցանութիւն։ Ընթերցանութիւնն սորվեցնելու մեր սովորական կերպն է ներածական մեթոտը։ Նախ գիրերը կը սորվեցնենք, յետոյ զանօնք իրարու քով բերելով վանկ եւ բառ կազմել կու տանք եւ անոնցմէ ալ նախադասութիւն շինել։ Բայց եթէ վարժ դասատուներ փորձեն նաեւ մակածական մեթոտը, որ աւելի բնական եւ մանկավարժական ըլլալ կ'երեւի, օգտակար կ'ըլլայ թերեւս։ Այս կերպը միւսին ներհակն է։ Տղան նախ պէտք է ամբողջ նախադասութիւններ սորվի, յետոյ անոնց մէջ բառեր, յետոյ գիրերու հնչւմները։ Երբ բաւական վարժուած ըլլայ, կրնայ ինք բառեր շինել տրուած գիրերով։ Աւետիքի այժմու Հայ խմբագիրը այս մեթոտով Հայերէն դաս տուած է իր սղաններուն եւ շատ յաջող մեթոտ մը ըլլալը վկայած է։ Օգտակար կ'ըլլայ, եթէ օր մը խմբագրական մը զրէ այս մեթոտին վրայ։

(*) Բանի որ բաւական թիւով օտար բարեկամներ ալ Հայերէն դաս կ'առնեն այս երկրին մէջ, կրնանք գիտողութիւն մը ընել։ Անոնց սորված Հայերէնին մէջ ալ գրականութիւնը տեղ չունի գրեթէ։ Եթէ անոնց դաս աւանդողները միայն խօսակցութիւն եւ անձաչափ նամակներ գրել սորվեցնելէն անդին անցնէին եւ լեզուն աւանդէին անոնց հիմնապէս եւ իր գրականութիւնով, անատեն անոնց գործունէութիւնն ալ աւելի օգտակար պիտի ըլլար, կը խորհինք, եւ մաս մը դերծ շատ մը քննադատելի կէտերէ։

2. Ուղղագրութիւն։ Աս արտափելի է։ Տղաներու մէջ տատէն մէկը եւ աղջիկներու մէջ հարիւրէն մէկը կը գտնուի որ անօթալ նամակ մը գրէ։ Եւ վարժապետը ու, մանաւանդ, վարժուհին մեծ քանակութիւնով ուժ վատնելու են աշակերտները ուղղագրութեան վարժեցնելու։ Ասոր համար ամէնէն արդիւնաւոր միջոցն է օրինակել տալ, եւ միշտ, անընդհատ օրինակել տալ, կրնա դուն կարգալ որ իրենք օրինակեն, կրնա իրենց տալ որ վրան նայելով օրինակեն, եւ միշտ յետոյ որբագրին ուղղիդին վրայ։ Բերանացի հեգելու զուարճալի դասերն ալ փօքրերու համար շատ օգտակար կրնան ըլլալ։

(Շարունակել)

ՅՈՒՐԵՆ ԲԱԳՈՅԱՆ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՆԻԿՈՄԻԴԻՈՅ ԳԱՒԱՌԻ ԺՈՂՈՎԻՆ

Նիկոմիդիոյ գաւառական ժողովը այս անգամ գումարուեցաւ Պարտիզակի մէջ Սեպ. 13ի (Ն. Տ.) հինգշաբթի օրէն օկսելով։ Ժողովին իրրեւ օրինաւոր անդամներ ներկայ կը գտնուէին Վեր. Տեթ. Չէյմպրո՝ միսիոնար գաւառին, Վեր. Յ. Ճէնգլեան՝ հովիւ Ատաբազարի եկեղեցիին, Վեր. Փ. Խոքէնտէրեան՝ հովիւ Նիկոմիդիոյ եկեղեցիին, Ս. Պ. Մանուկեան՝ քարոզիչ Պարտիզակի եկեղեցիին, Պատ. Բ. Բաւլիտիա՝ քարոզիչ Սարտողանի ժողովուրդին, Յովհ. Էֆ. Ալիքսանեան՝ նուիրակ Ատաբազարի եկեղեցիին, Սամուէլ Էֆ. Սամուէլեան՝ նուիրակ Նիկոմիդիոյ եկեղեցիին, Յարութիւն Էֆ. Գոնտայեան՝ աղգապետ գաւառին, Ներկայ էին նաեւ իրրեւ պատուոյ անդամներ՝ գաւառին աւետարանիչ Պատ. Խ. Գոռլեան, Ղազարոս Էֆ. Գանչլեան եւ Պարտիզակի Հայ. Աւետարանական ժողովուրդին նորընտիր ուսուցիչ Սահակ Էֆ. Մինասեան։

Ժողովը երկու օրուան մէջ երեք նիստեր ունեցաւ, եւ այդ նիստերու արարքներէն են հետեւեալները. Ատաբազարի եկեղեցիին ներկայացուցիչներուն թելադրութեամբ եւ ժողովին խնդրանքին վրայ Պատ. Բ. Բաւլիտիա ներկայացուց իր այս ամառուան արձակուրդի միջոցին տուած պացելութիւններուն եւ հաւաքած դրամներուն տեղեկագիրը։ Տեսնուեցաւ որ 736 դահ. հաւաքած ու ծախսած է 594 դահ. ու խօստուած ունի այլեւայլ տեղերէ նպատակներ ընդունելու իրենց նոր կառուցանելիք եկեղեցիի շէնքին համար։ Սապանձայի Աւետ. ժողովուրդէն եկած նամակ մը կարդացուեցաւ, որով Սապանձայի ժողովուրդը ժողո-

վէն կը խնդրէր ուսուցիչ մը ղրկել իրենց : Այդ ուսուցիչը գտնելու եւ զայն Սապանճա ղրկելու գործը քրտուեցաւ մասնախումբի մը յանձնել, որուն անդամ ըլլալ քրտուեցան վեր. Տր. Չէյմպլըրս եւ Ս. Պ. Մանուկեան (*): Աւետարանիչի յանձնախումբին կողմէ վեր. Տր. Չէյմպլըրս տեղեկագրեց որ գաւառին աւետարանիչ Պատ. Խ. Գոսզեան խիստ դժուարացիչ կերպով կատարած է իր պաշտօնը անցեալ մէկ տարուան միջոցին : Ժողովը գնահատութեան արժանի տեղեկելով Պատ. Խ. Գոսզեանի աշխատութիւնները՝ որոշեց մէկ տարուան համար եւս հրաւիրել զինքը իբր աւետարանիչ գաւառին : Այս որոշումը պիտի հաղորդուի գաւառին եկեղեցիներուն եւ անոնց ճիւղ ժողովուրդներուն : Ժողովը որոշեց նաեւ նամակով մը խնդրել գաւառին ճիւղ ժողովուրդներէն, որպէս զի գոնէ տարին մէկ անգամ, Պատ. Խ. Գոսզեանի այցելութեան առթիւ, պնակ զրուի եկեղեցիին մէջ, հառոյթը աւետարանչական գործին յատկապէս ցննելու համար :

Բարձր. Վարժարանի խնամակալաց ընտրութեան խնդրիւր, որ նախորդ գումարումով նկատողութեան առնուած էր, այս անգամ եւս ձեռք առնուեցաւ : Կարդացուեցաւ Կ. պոլսոյ կայանին կողմէ վեր. Տր. Կրիսէ եկած նամակ մը, որով կը թելադրուէր խնամակալաց ընտրութեան կանոնագրութեան մէջ փոփոխութիւն մը ընել սապէս : Խնամակալութիւնը բաղկանայ 8 անդամներէ, 4ը միաբնակար եւ 4ը բնիկ ըլլալու պայմանով : Առնցմէ Յը ընտրուին գաւառական ժողովէն գաւառին երեք եկեղեցիներուն ներկայացուցիչները ըլլալով, Յը ընտրուին Կ. պոլսոյ միաբնակարներուն կողմէ եւ մէկը՝ ընթացաւարտներուն կողմէ, վարժարանին անօրէնը ի պաշտօնէ անդամ ըլլալով խնամակալութեան : Ժողովը երկար խորհրդակցութիւններ կատարեց Բարձր. Վարժարանի խնամակալութեան կանոնագրութեան վերաբերեալ խնդրին նկատմամբ, եւ ապա քրդեգրեց հետեւեալ բանաձեւը, որով կը բարեփոխուին խնամակալներութիւնն եւ ընտրութեան եղանակին մասին հին կանոնագրութեան ինչ ինչ տրամադրութիւնները :

Երաւ. Ժողովը յարմար կը տեսնէ որ Պարտիզակի Բարձր. Վարժարանի խնամակալութիւնը բաղկանայ ինը անդամներէ, որոնք պիտի ընտրուին հետեւեալ կերպով. 3 միաբնակար անդամներ պիտի ընտրուին Կ. պոլսոյ կայանին միաբնակարաց կողմէ :

(*) Ժողովէն քանի մը օրեր վերջ մասնախումբը կարող եղաւ յարմար ուսուցիչ մը գտնելով զայն Սապանճա ղրկել :

մանէ. 4րդ անգամը պիտի ըլլայ վարժարանին տնօրէնը. 3 բնիկ անդամներ պիտի ընտրուին Գաւ. Ժողովին կողմէն, որոնք ներկայացուցիչներ ըլլան Նիկոմիդիոյ, Ատաբազարի եւ Պարտիզակի Աւետ. եկեղեցիներուն, 8րդ անգամ մը ընտրուի վարժարանին ընթացաւարտներուն կողմէն եւ 9րդ անգամ մը, Պոլսոյնակ Հայ մը, ընտրուի Բիւթ. Նահանգային Ժողովին կողմէն :

Ժողովը կ'որոշէ գաւառին եկեղեցիներուն ղրկել իր որդեգրած թոյն բանաձեւը, եւ կը սպասէ անոնց կարծիքները ստանալ մինչեւ Գաւ. Ժողովին յաջորդ գումարումը : Գաւ. Ժողովը իրեն կը վերապահէ յաջորդ գումարման մէջ իբրեւ գործադրելի օրէնք հռչակել վերոյիշեալ բանաձեւը՝ բարեփոխութեամբ կամ առանց բարեփոխութեան :

Որոշուեցաւ խնամակալաց 3 անդամներուն ընտրութիւնը, որոնց պաշտօնավարութեան շրջանը լրացած էր, յետագայ մինչեւ ժողովին յաջորդ գումարումը : — Կ. պոլսոյ Ե. Գ. Ընկերակցութեան կողմէ եկած նամակ մը կարդացուեցաւ : Ժողովը ուրախութիւնով ընդունեց նոյն ընկերակցութեան կողմէ Գաւ. Ժողովին ղրկուած 563 դահի գումարը, զոր յատկացուց Օվաճըզի եկեղեցւոյ նորակառոյց շէնքին համար գործածուելու : Ժողովը որոշեց շնորհակալութեան գիր մը ղրկել ընկերակցութեան անդամներուն : — Որոշուեցաւ որ ժողովի յաջորդ գումարումը տեղի ունենայ 1907 Փետր. 2/15ին Ատաբազարի մէջ : Այդ գումարումի քարոզը պիտի տայ Ս. Պ. Մանուկեան ու պիտի բանախօսէ վեր. Յ. Գ. Գրիգորեան, նիւթ ունենալով ճեկեղեցիներու մէջ հոգեւոր կեանք արծարծելու միջոցները :

Ի զիմաց Նիկոմիդիոյ Գաւ. Ժողովին քարտուղար

Ս. Գ. ՄԱՆԱԿԵԱՆ

Կիրակնօրեայ պաշտամանց կարգադիր մասնախումբին ըրած կարգադրութեանը համամատ կիրակի առաւօտ, Օվաճըզի մէջ, Օվաճըզի եկեղեցւոյ նորաշէն շէնքին նաւակատիքի հանդէօին առթիւ քարոզեց վեր. Յ. Ճէճիգեան, որ պարագային յարմար ընտիր քարոզով մը վեր բերաւ եկեղեցւոյ անդամներուն իրարու հետ ունեցած իսկական անհաշուութիւնը եւ կապը : Նաւակատիքի հանդէօին կը նախագահէր Գաւ. Ժողովի նախագահ վեր. Փ. Իօքէնտէրեան : Հանդէօին մէջ մաս ունեցան վեր. Տր. Չէյմպլըրս, Ժողովին քարտուղարը, Պատ. Բ. Բաւլիտիս եւ Յովհ. Էֆ. Աղասեան, Օվաճըզի Հայ. Աւետ. Ժողովուրդին քարոզիչ-ուսուցիչը : Կէսօրէ վերջ Հաղորդութիւն կատարուեցաւ, որուն սպասարկեցին վեր. Տր. Չէյմպլըրս եւ վեր. Փ. Իօ-

քէնտէրեան : Այդ օրուան երգեցողութիւնները մասնաւորաբար գնահատութեան արժանի էին :

Օվաճըգի մէջ կատարուած պաշտամունքներու եւ նաւակատիքի հանգէօին մէջ ամէնէն աւելի ուրախարար պարագայ մը որ կար՝ ան ալ եկեղեցւոյ նոր շէնքին ունեցած 65 տակի պարտքին ի նպաստ բացուած հանգանակութեանէն գոյացած անակնկալ գումարն էր : Այդ օրը լման 15 տակի հաւաքուեցաւ երկու պաշտամունքներու միջոցին , ինչ որ խիստ քաջակերական երեւոյթ մըն է հարկաւ թէ՛ Օվաճըգի տակաւաթիւ ժողովուրդին հւ թէ՛ հոն , այդ օրը , շրջականերէն , մասնաւորաբար Նիկոմիդիայէն ու Պարտիզակէն հաւաքուած հրեաներուն համար , որոնք իրենց քրականներուն բերանները ուրախութեամբ լայն բացին որպէս զի առատօրէն տան Աստուծոյ փառաւոր գործին համար , եւ որպէս զի իրենց առատօրէն տալով առատօրէն , լիովեցուն ընդունին երկնային շնորհները՝ շնորհներու միակ Պարգեւատուէն : Արդեօք չը պիտի գտնուին ուրիշ բարերար անձնաւորութիւններ եւ եկեղեցիներ որ անոնք ալ ուրախացնեն այս փոքրիկ տակայն ետանդուն ժողովուրդը՝ իրենց դրամական նուէրներով :

Հոս պէտք չէ անշուշտ առանց յիշատակութեան անցնել այն ամէն բարերարները որոնք նախապէս իրենց ազնիւ սիրտին հաւատարմութեամբ եղող նպատակներով օգնեցին Օվաճըգի աղքատիկ ժողովուրդին՝ ունենալու համար կոկիկ եւ սիրուն մատուցելու մը , որոնց համար անշուշտ Օվաճըգի ժողովուրդը խորին շնորհակալութիւններ ունի տալու , նա մասնաւորապէս գաւառին համակրելի միտիմարին , Վեր. Տր. Զէյնալըսի , որուն անձնաւորութիւնը եւ անխնայ ջանքերը ամէնուն ծանօթ են արդէն , եւ որոնք եկան խառնուել Օվաճըգի մատուռին շինութեանը գործին մէջ ալ , անոր յաջողութիւնը ապահով հիման վրայ հաստատելով : Ս. Պ. Մ.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐԱՑՈՅՑ

Քիչ մը եւս , եւ ահա ներկայ տարին իր ընթացքը պիտի լրացնէ եւ պիտի օկօնը նոր տարի մը : Շատեր հիմակուրէն կը օկօն մտածել թէ ինչ նուէր կրնան տալ իրենց բարեկամներուն ու ծանօթներուն : Արեւելեան քրքանոցի հիմնադիրը ահաւաթիկ ձեզ կը ներկայացնէ որբերուն անունդին ու դատարարական ծախուց յատկացուած զանազան շահեկան գիրքերու հետ Համապային Հանրագիտական Օրացոյցը , որ ամանորի առթիւ գեղեցիկ ու օգտակար նուէր մը կրնայ ըլլալ : Առաջիկայ 1907 տարւոյ ընդարձակ

օրացոյցը , որ Մատթէոսեան առաջնակարգ տպարանէն ի յոյս ընծայուած է , ուշադիր քննութեամբ մը պիտի տեսնուի թէ խնամով պատրաստուած երգական գործ մ'է : Հեղինակը երբեք չսիրեր արդէն հրատարակուած քրեւէ բան նորէն տպել : Ամէն տարի միշտ նորութիւն մը եւ միշտ պէտքի տեսիլներն մը պիտի գտնաւ , հաճելին օգտակարին հետ խառնուած , անանկ որ Համապային Օրացոյցը տարւոյն վախճանէն ետքն ալ մեր աղքատիկ դրադարաններուն զարդն ըլլալու զանաւորուած է , վառն զի տարւոյն հետ չի վերջանար անոր պատմը , միշտ տեւական է : Առաջիկայ տարւան օրացոյցը տոմարական գիտելիքներէն , պարզ օրացոյցէն գտաւ բազում շահեկան ու օգտակար գիտելիքներ ունի կրօնական , Բարոյական , Ուսուցչական , Ընտանեկան , Առողջապահական , Առտնին հիւանդութեան , Տնական դեղարանի , Մեր խա. հանոցի , Հարցարանի , Բժշկական , Գիտական , Զուարճալիքներու եւ ինքնաւորութեան ու հանելուկներու , եւն. վրայ : Կը պարտաւանկէ նաեւ վիճակագրական գիտելիքներ Օսմանեան եւ այլ պետութեանց եւ հպատակ հատարակութեանց , ինչպէս նաեւ տեղեկութիւններ թղթատարութեան , հեռագրատան , երկաթուղեաց վրայ : Ունի նաեւ Արեւելեան Որբանոցի գերաբերեալ , Այնթապի կեդրոնական , Գոնեայի Զէնանեան , Ատաբաղարու Հայուհեաց վարժարաններու եւ Ատաբաղարի , Մարզուանու ու Պրուսայի եկեղեցիներու պատկերներ : Թէեւ Վեր. Գարա Գրիգորի , Փրոֆ. Ա. Պէգնեանի , Վառ. Յ. Մատթէոսեանի , Վեր. Մ. Փափագեանի եւ ուրիշ նշանաւոր անձնաւորութիւններու պատկերներու լրիւներն ու անոնց կենսագրականներն ալ պատրաստուած էին , սակայն տեղոյ անձկութեան պատճառաւ յաջորդ 1908 օրացոյցին մէջ պիտի տեսնուին , կը կարծենք : Հարկ է յիշել թէ ձեռագրերուն մեծագոյն ու լաւագոյն մասն ալ մասնաւոր վիճակագրական մասը , դարձեալ տեղոյ անձկութեան պատճառաւ յաջորդ տարւան օրացոյցին թագուած է , այնպէս որ ամէն մէկ տարւան օրացոյց միշտ իր նախորդը կը գերազանցէ :

Բայց ի վեր քան դամենայն , ցորչափ գիտնէք թէ որք օրացոյցներու հասոյթ սահմանուած է անոք ու հէք որբերու օրն օրին եղած անունդին ու դատարարական ծախքերուն , առկա զխառնոր պատճառ մ'է ամէն իր կուրծքին վրայ սիրտ մը կրող անհատի որ այդ օրացոյցներէն հատ մը առնէ : Եւ 1907 օրացոյցները նախորդէն շատ աւելի թուով հրապարակ ելած ըլլալով , կը յուսացուի թէ ամէն դիմումներու զոհացում պիտի տրուի : Միայն թէ առ մասին կը սպասենք Վեր. Երեցներու , Պատ. Բարոգիներու , Աղն. Աղգա. պետներու եւ մեծ. Ուսուցիչներու մասնաւոր ջանքերն ու աշխատութիւնները , անոնց ընդ փոխ նպատումին եւ փոխարժէքին առաջումին համար :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

Մայրաքաղաքի վեհ. Սուլթանը պատասխանեց Նորվեկիոյ Հաքոն թագաւորին այն գրութեան, որով անոր գահակալութիւնը ծանուցուած էր : — Հռենգարական պատուիրակութիւնը անցեալ չարթու Մեծ Եպարքոսին այցելութիւն տալով չնորհակալութիւններ յայտնեց Օսմ. կառավարութեան կողմէ ընծայուած դիւրութիւններուն համար : Այդ առիթով բնագաւ թէ Իզմիր երթալու համար վեհ. Սուլթանին կողմէ յատուկ կառախումբ մը դրուած է իր արամադրութեան տակ, հացկերոյթ մը պիտի տրուի կառախմբին մէջ եւ բոլոր ծախքերը կայա. Անձնական Գանձէն պիտի հոգացուին : — Շուետական կառավարութիւնը մանակով առաջին կարգի վազա, դարձեալ մանկականով առաջին կարգի Բեւեռային Լուսաւոր պատանշան տուաւ Մեծ Եպարքոսին եւ Արտաքին գործերու նախարարին, խորհրդական Նաուս փաշայի ալ առաջին կարգի Բեւեռային Լուսաւոր : — Երբ հարկ բլրայ չէնք մը կառուցանելու արտօնութիւն տալ արտօնագիր չունեցող ճարտարապետներու, պէտք է որ նախ արտօնագիրն զտանան եւ օրինական տուգանքը վճարեն :

Նահանգներ. Մեքսիկոյ ջուրի ճամբաներուն նորոգման համար հանգանակութեան գումարը 2,457,631 դալ. հասաւ : — Պաղատար կառակալութեան գրուած է շուտով քննութեան ձեռնարկել Տիգրիս եւ Եփրատ գետերուն վրայ Պաղատաւ Մուսուլ եւ Պատրալէ Մէսթընէ չողենաւ բանեցրելու ծրագրին գործադրութեան համար : — Պերզամայի մէջ երեւան հանուած են Յունական ճարտարապետութեան ոճով աշտարակի մը հիմեր Ակրոպոլիսի չրջակաները, նաեւ Ակրոպոլիսի պատերը, որոնք դուռ մը ունին աշտարակին կողմը : — Անցեալ չարթու Սամսոնէ արտածուած է Աղեքսանդրիա 4500 կենդինար կաղին, Կ. պոլիս 50 տակառ կարագ եւ Մարսիլիա 220 օնտուկ հաւկիթ : — Բէօրիի գաւառակին մէկ գիւղին մէջ Պուլկար աւազակախումբ մը բնաջինջ եղած է : — Շրջաբերականով մը գաւառային իշխանութիւններուն պատուիրակեցաւ այժմէն յիշոցներ գործածել գիւղական ճամբաներու շինութեան համար, որպէս զի երկրագործները դիւրութեամբ կարենան իրենց բերքերը առեւտրական կեդրէններ փոխադրել : — Պէյրուսի Զրանսական Բժշկական Վարժարանին քննութիւններուն ներկայ գտնուելու

համար օրոշուած յանձնաժողովը քանի մը օրէն հոն պիտի ուղեւորի : — Պալքէսիի այգիներուն մէջ սրթալուրճ ճարակած է եւ մասնագէտ քննիչներ զրկուեցան ձեռնհաս իշխանութեան կողմէ : — Ատաղճ կտրելու այն գործիքները, զորոնք անտառներու մէջ այդ գործին պարագայը վարձակալներ կը գործածեն՝ պայմանաժամուն լրման՝ կառավարութեան թողելու պայմանով, տուրքէ զերծ պիտի ըլլան : — Հիճազի երկաթուղին 900 հազարմետրէ աւելին շինուած է եւ յայտնայ որ գինը Մետինէի մօտենայ յառաջիկայ Օգոստի վերջեր : — Լէֆթէցի Թուրք վաճառական մը արտօնուած է խան մը եւ արմտիքի մթերանոցներ շինել Անատոլիոյ երկաթուղին Սէրայ Ինի կա. յարանին մօտ : — Մանուշեցաւ թէ Սէյհան եւ Զիհան գետերուն վրայ բանող նաւակներ նաւահանգստի տուրք պիտի վճարեն եւ օսփականութեան մտերկակ պիտի ունենան :

Այլապէս. Զանազան ընկերութիւններու կողմէ պետական վարչութիւններու վերաբերեալ բաներու համար տրուած քննաւարման հրամանագիրներ զրոյմի ենթակայ պիտի ըլլան : — Զանազան թղթերու վրայ փակցուած զրոյմաթղթերը ըստ օրինի ջնջելու համար պէտք է թուականը եւ օտօրագրութիւնը մասամբ թղթին, մասամբ ալ զրոյմին վրայ գրել, եթէ միայն մէկ թղթաղորդ կայ : Իսկ երբ երկու թղթաղորդ կայ, պէտք է թուականը երկուքին վրայ ալ զատ զատ գրել եւ օտօրագրութիւնը երկուքին միջեւ դնել : Հակառակ պարագային՝ անընդունելի կ'ըլլան զրոյմուած թղթերը : — Շրջաբերականով մը ծանուցուեցաւ թէ յետեւալ զինուորական տուրքերը մինչեւ յառաջիկայ Փետրի վերջը գանձուելու են : Այդ պայմանաժամէն ետեւ օրինական պատիժը պիտի գործադրուի : — Գործարաններու արտօնագրի յանձնման առիթով 10 օսկի կը դանձուի Բ. Դրան Դիւրութիւններու Սնտուկին համար : Հրահանգ տրուեցաւ այդ տուրքը կանոնաբար պէտք գանձել եւ գանձուածները պատկանեալ օնտուկը զրկել : — Ձեռնհաս պաշտօնատուներուն ծանուցուեցաւ թէ վարժարաններու մէջ մնայուն կերպով դասախօսող ուսուցիչներ միայն զերծ են անձնական աշխատութեան տուրքէն, իսկ արիւշ հաստատութիւններու մէջ պաշտօնավարող, կամ չարթուած մէջ քանի մը օր միայն դասախօսող անձեր : — Երբ կառավարական պաշտօնեայ մը մէկ չարթուան կամ աւելի քիչ ժամանակի համար իսկ դատապարտութիւն կրէ, պաշտօնանկ պիտի հռչակուի : — Բուսանիոյ կառավարութիւնը օրոշած է որ Թուրքիայէ ներածուող ապրանքներու համար Բուսանական հիւպոտոթարաններէ վկայական մը առ-

նուր առ մասը թէ անոնք Յունական չեն : — Որոշուեցաւ որ այսուհետեւ թղթատարական ծրարները ծանրութեամբ 10 քիլոն չանցնին : — Հունգարական շոգենաւային նոր ընկերութիւն մը կազմուեցաւ , որ 15 օրն անգամ մը շոգենաւ պիտի բանեցնէ Պիլէոնի, Սէլանիկի, Կ. պոլսոյ, Պուրկազի, Վառնայի, Բէօթէնէի եւ մինչեւ Անվէրսի միջեւ, նաեւ Անվէրսի, Մալթայի, Աղեքսանդրիոյ, Պէյրութի, Մէրսինի եւ Իզմիրի միջեւ : — Առաջին եւ երկրորդ կարգի Օսմանիյէ եւ երկրորդ եւ երրորդ կարգի Մէճիտիյէ պատուանշաններ չնօրուեցան Հունգարացի այլեւայլ աստիճանի պաշտօնեաներու :

Բողո. խառ. Ատապազարի հովիւ Վեր. Յովսէփ Զէճիզեան, Իզմիրի հովիւ Վեր. Փառնակ Իսքէնտէրեան եւ Պարտիզակի քարոզիչ Պատ. Ս. Մանուկեան կիրակի հոգ անցուցին եւ չաքթու մէջ իրենց պաշտօնատեղիները վերադարձան : — Սարգիս էֆ. Թաթարեան, որ Զէրրա հրաւիրուած էր իրրեւ քարոզիչ եւ ուսուցիչ, օկսած է իր նոր պաշտօնը : — Կ. Թ. Գալէն Զուհեբերիայէ ուսուցիչ մը հրաւիրած է իրրեւ Յրանսերէնի դասախօս : Նմանապէս նոյն գալէնի ուսուցիչներէն Լուիթի էֆ. Լեւոնեան եւ Կարապետ էֆ. Տաղիւան Պէյրութ գացած են տարի մը հոն ուսանելու համար : — Օր. Արուսեակ Հավաճեան խմբագրութեան 10 դահ. զրկեց կոյրերու Սր. Գրոց համար :

Հայ Լաւ. խառ. Ամենայն Հայոց Հայրապետը Պատրիարք Հօր հեռագրեց թէ Սինդի անդամներէն Տ. Նահապետ Եպիս. Նահապետեան վախճանած է 82 տարեկան : Վախճանելը չըջանաւարտ էր Սր. Փեթրոսպուրկի համալսարանին : — Բակոցի իշխանին եւ անոր թիկնապա՛ Զօր. Թաքլիի աճիւնները փոխադրելու պաշտօնով եկած Հունգարական պատուիրակութիւնը կիրակի մասնաւոր կառախմբով Իզմիր գնաց եւ Թաքլիի չիրմին վրայ վերջերս կառուցուած յիշատակարանին բացման հանդէսը կատարեց : Կառախմբին մէջ հացկերոյթ մը տրուեցաւ Կայս. Անճնական Գանձուն կողմէ : Պատուիրակութիւնը, երբ Իզմիր հասաւ, արժանավայել պատիւներով ընդունուեցաւ կառավարիչ փաշայէն : Յետոյ հանդիսաւոր թափօրով տեղւոյն Հայոց գերեզմանատունը գնաց, ուր յիշատակարանին բացման հանդէսը տեղի ունեցաւ : Այդ առիթով պատուիրակութեան պետը ճառ մը խօսելով շնորհակալութիւն յայտնեց տեղային իշխանութիւններուն : Յիշատակարանին բարձրութիւնն է 5½ մետր, եւ գագաթը կայ անագապղնձէ արծիւ մը : 30 օնտուկ մարմար փոխադրուած էր Իզմիր

այս յիշատակարանին համար եւ 70 000 ֆրանք ծախսուած : Պատուիրակութեան պետ Մ. տը Թալի Հունգարիոյ ամէնէն նշանաւոր պատմագէտներէն է եւ մանաւանդ Բակոցիի օրերուն պատմութեան մասնագէտ մը : — Կրօն. Ժողովը այս չաքթու որոշեց թէ այսուհետեւ նկարիչներ կրօնական նկարներ պատրաստելէ առաջ պարտին անոնց օրինակը Կրօն. Ժողովին ներկայացնել եւ անոր արտօնութիւնն ստանալ : — Զրոյց ելաւ թէ Տ. Կորիւն Մ. Վրդ. Վերափոխման տօնին առիթով չէ ուզած Երգ Երգոց գիրքէն կարդալ բոտ պահանջման Եկեղեցւոյ : Կրօն. Ժողովը ձեռնարկեց ստուգել իրողութիւնը : — Կիլիկիոյ կրթական գործերը գահացուցիչ ընթացք մը ունին : Լուկ Անթապի Հայ վարժարաններուն աշակերտներու թիւը 3,000ի կը մօտենայ :

Յոյն խառ. Երաւագէտի Յոյն Պատրիարքը ի մօտոյ մայրաքաղաքն պիտի գայ, կ'ըսուի : — Պատրիարքարանը որոշեց Հէյպէլի կղզիին մէջ կրնեալ վանք մը հաստատել հիւանդապահուիչներ պատրաստելու համար : — Երեւելի Յոյն վաճառական մը, որ Պոթրէնի մէջ մեռաւ 76 տարեկան, իր ամբողջ հարստութիւնը Իզմիրի էվանկէլիոն վարժարանին կտակած է : — Փարիզի մէջ հանգուցեալ Յոյն վաճառական մը եւս 160,000 ֆրանք թողած է իր կնոջ, որ այս գումարին տեղօք պիտի առնէ մինչեւ իր մահը կամ երկրորդ ամուսնութիւնը, եւ յետոյ գումարը Միտիլիի հասարակութեան պիտի անցնի որրանոցի մը շինութեան համար : Կտակած է նաեւ 24,000 ֆրանք վարժարանի մը, հիւանդանոցի մը եւ Յոյն կառավարութեան :

Աւետարանական հրատարակ. Հուլ. 20 (Ն. Տ.) Օ. Ո. 100 Ցարէն, Անատոլիոս ընտիր, քաղք 40-41 փր. : Անգղ. 125, Բիզոն 44 ֆր. :

Ալբեր, Օտեաւ (Ա) 88-90 Լաւրէ, Սէլնիկ. 220-25 Դահ. (Բ) 83-84 (Գ) 80-82 Սիւե. Պալլըքէսիք, քաղք 62-63 փր. :

Բարբադ, Ռուս. Պոլսոյ համար զոյգ թիթեղ 27½ թիթեղ 18½-19½ դահ. :

Շապար, Թրիէսթէ կեն. Բաբար, Անատոլիոս գրքի մաս, քաղք 7½-8 դահ. :

Սաւթ, 100 քաղք 6-6½ Բաթալ, Աւանտ, քաղք 6½-6¾ դահ. :

Բելն, Եգիպտական, Ա. Աֆլոն, Գարաֆիսաթ-Պապարկը 90 դահ. Բ. 86, Լըքէսիք 120-123 :

Դրամական. Հուլ. 12/25

Օմ. Միտոյ. Օ. Ո. 101 05 Բաւ. Երկթղ. ֆր. 145 12

Մէճիտիյէ 107 10 Նաբուէն 87 09

Մէթալիք 99 20 Գրիմից 50

Մանր արծաթ 103 10 Անգղ. 109 35

Ռուսիոյ քաղ 90 20 Մանէթ 8 68

բաւ թէ սիրով պատրաստ է այդ բարեկամութիւնը փոխանցել հարսին եւ անոր ամուսնին : Նորապաշտ ամօր իրենց ամուսնութեան առիթով 33 000 թոկի տուին իրենց գործաւորներուն, նաեւ 55 000 թոկի հիւանդներու սնտուկին, որու նոյնչափ գումար մը տուաւ նաեւ հարսին այրի մայրը : — Հռէնլէի յիշատակներուն առաջին հրատարակութիւնը, 10,000 օրինակ, աճողջովին ապաւեցաւ քանի մը օրուան մէջ :

Աւստրիա-Հունգարիա. Կոլուսովօքի կոմար, որ 1895 Մայիսէն ի վեր Արտաքին գործերու նախարարի պաշտօն կը վարէր, հրաժարեցաւ եւ Թագաւոր-Կայսրն ընդունեցաւ հրաժարականը : Երկեակ պետութեան մէջ մի մասը իր դահլիճն ունի, միացեալ պետութիւնն ալ Արտաքին գործերու, Ելեւմտական, Պատերազմական եւ Ծովային նախարարներ : Լոնտօնի դեսպան Մէնստերֆիլդման յիշուեցաւ իբրեւ հաւանական յաջորդ Կոլուսովօքի կոմսին : Բայց նորագոյն հեռագրի մը համաձայն այդ պաշտօնը թերեւս պիտի փոխուի Լիխթենշթայն իշխանին, որ Անտրալի կոմսին մէկ դասեր հետ ամուսնացած է : — Աւստրիոյ եւ Սերպիոյ միջեւ ծագած մաքառային վէճը հետզհետէ աւելի կը սաստկանայ : Սերպիա կը մերժէ Աւստրիոյ պահանջումները եւ կ'աշխատի իր արտագրութիւններուն արտածման ուրիշ ճամբայ մը գտնել : — Զրոյց ելաւ թէ Իտալացի Զօր. Փէտրօթի ճառի մը մէջ ըսած է որ Իտալական ռազմադինութիւններուն նպատակն է Իտալիոյ միութիւնն ապահովել Ալպեաններէն մինչեւ Քուարնէրնօ : Այդ ռազմանին մէջ կ'իյնայ Թրիէթէ եւ այժմ Աւստրիոյ պատկանող գաւառ մը : Աւստրեան դեսպանին պաշտօնապէս հաւատարմ տրուած է թէ վերջիշեալ զօրավարը այդպիսի խօսք չէ խօսած :

Ալճալի. Վենեցուէյայի Քաթթրօ Նախագահը ծանր հիւանդ է եւ չկարծուիր որ ապաքինի : — Զինուորական տետանը, որ Յուլիմայի ճակատամարտէն ետքը Պէրսիէ թնդանօթակրին անձնատուութեան պատասխանատուները կը դատէր, իր օրոշումն հրատարակեց : Ծով. Բոժտէսթփէնօքի, որ նոյն թնդանօթակրին մէջ կը գտնուէր վիրաւորուած, անպարտ կ'արձակուի : Բայց միւս սպանները հրացանի բռնուելու կը դատապարտուին : Կայսրը այդ վճիռը նաւային ծառայութենէ արտաքսման պատժին փոխեց : — Սթէնտրա Օյլ անունով կազմի Ամերիկեան ընկերութիւնը, օրու մէջ մաս ունի Մր. Բաքֆէլըր, դատի ենթարկուեցաւ իր գործառնութիւններուն մէջ օրէնքի հակառակ գործած ըլլալու ամբաստանութեամբ, եւ յանցաւոր դատուեցաւ :

Պատիժը տուգանք է որ կրնայ չատ ծանր ըլլալ, վասն զի դատաւորը կարող է 5,000 տօլար տուգանք սահմանել մէջ մի օրուան համար որու միջոցին օրէնքն անսաստուած է, եւ կարելի է թէ համագումար տուգանքը 5 միլիոն տօլար կամ 1 միլիոն 100 հազար թոկի ըլլայ : Ուրիշ դատարան մը երկաթուղիի նշանաւոր ընկերութիւն մը 108 000 տօլար տուգանքի դատապարտեց՝ շաքարի ընկերութեան մը, օրէնքի հակառակ, մասնաւոր զեզչ ընկերուն համար փոխադրութեան օակացոյցին մէջ : — Քուպա կղզիին մէջ եւ Ամերիկեան Ոյոթիտա նահանգին հարաւակողմը սաստիկ փոթորիկ պատահեցաւ եւ անգին աւերներ գործեց : — Կեդրոնական Ափրիկէի մէջ սգնից բմպեյներու տուրեւառը կանոնաւորուելու համար միջազգային համաժողով մը կը գումարի Պրուէլի մէջ, Կարգ մը աղերսագիրներ մատուցուեցան արգելուելու համար արեւելքի ընկերութեան վաճառումը բնիկ ցեղերու մէջ, օրենք չատ կ'անբարոյանան այդ պատճառով : Ամերիկայէ հասած աղերսագիր մը 49 միլիոն անձ կը ներկայացնէ, կ'ըսուի : — Ինչպէս Ֆրանսայի նոյնպէս Սպանիոյ մէջ ծանր խնդիր մը կայ նկատմամբ եկեղեցիի եւ պետութեան փոխադարձ յարաբերութեան : Կառավարութիւնը մտադիր չէ բաժանում առաջարկել, վասն զի Սպանիոյ հանրային կարծիքը դեռ պատրաստ չէ այդպիսի տնօրինութեան մը համար : Սակայն մտադիր է վատկանի հետ կնքուած դաշնագիրը լայնմտօրէն բարեփոխել եւ կրօնական պաշտաման ելեւմտացոյցը զգալապէս պակսեցնել : Թօլէտօի արքեպիսկոպոսը, զոր օրինակ, հիմա նախարարի մը թեպակին կրկինը կ'ստանայ : Սպանիոյ մէջ 30,000 վաճական կար : Առնց վրայ աւելցան քանի մը հազար ալ, որոնց Ֆրանսական աշխարհափարութիւնը պատճառ եղաւ Ֆրանսայէ մեկնելու : Կը կարծուի թէ առաջարկելի նոր օրինագիծը պիտի քայքայէ օտար միաբանութիւնները, կամ այնպիսիներ՝ որոնց գլուխները օտար երկրի մէջ կը նստին, եւ ինչ ինչ կերպերով պիտի ռազմանափակէ եկեղեցականներու իշխանութիւնները եւ արտօնութիւնները : — Սր. Փեթրրօպօլի Աւստրիական դեսպան Պառն տ'Առէնթալ Կոլուսովօքի կոմսին յաջորդ անուանուեցաւ : Կայսրը հրաժարեալ կոմսին Սր. Ստեփանօսի ականակուռ պատուանշան շնորհեց : — Ֆրանսայի նորակազմ դահլիճն մէջ Պատերազմական նախարար կարգուեցաւ Զօր. Փիքառ, որ Տրէյֆիւսի դատին մէջ նշանաւոր հանդիսացաւ պատուաւոր զէր մը խաղալով, այն է պաշտպանելով մարդը որու անմեղութեան վրայ անկասկած էր :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՅՈՒՄԵՆԻ Ե. ՅԱՅՐԱՅ ԳՈՅԵԱՆԵ

Ֆինանսներու եղբայրու Ամերիկացի խառն